

INFORMATĪVS ZIŅOJUMS

PAR EMOCIONĀLĀS LABIZJŪTAS SEKMĒŠANAS UN NOVĒRTĒŠANAS INSTRUMENTIEM UN PROGRAMMĀM IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒS

RSU pētnieku komanda:

Dr. psych., Doc. J. Koļesņikova,

Dr. med., Asoc. prof. A. Ķīvīte-Urtāne,

Dr. psych., Doc. V. Perepjolkina,

Dr. sc. soc., Asoc. prof. D. Bite,

Dr. psych., Lekt. I. Krone,

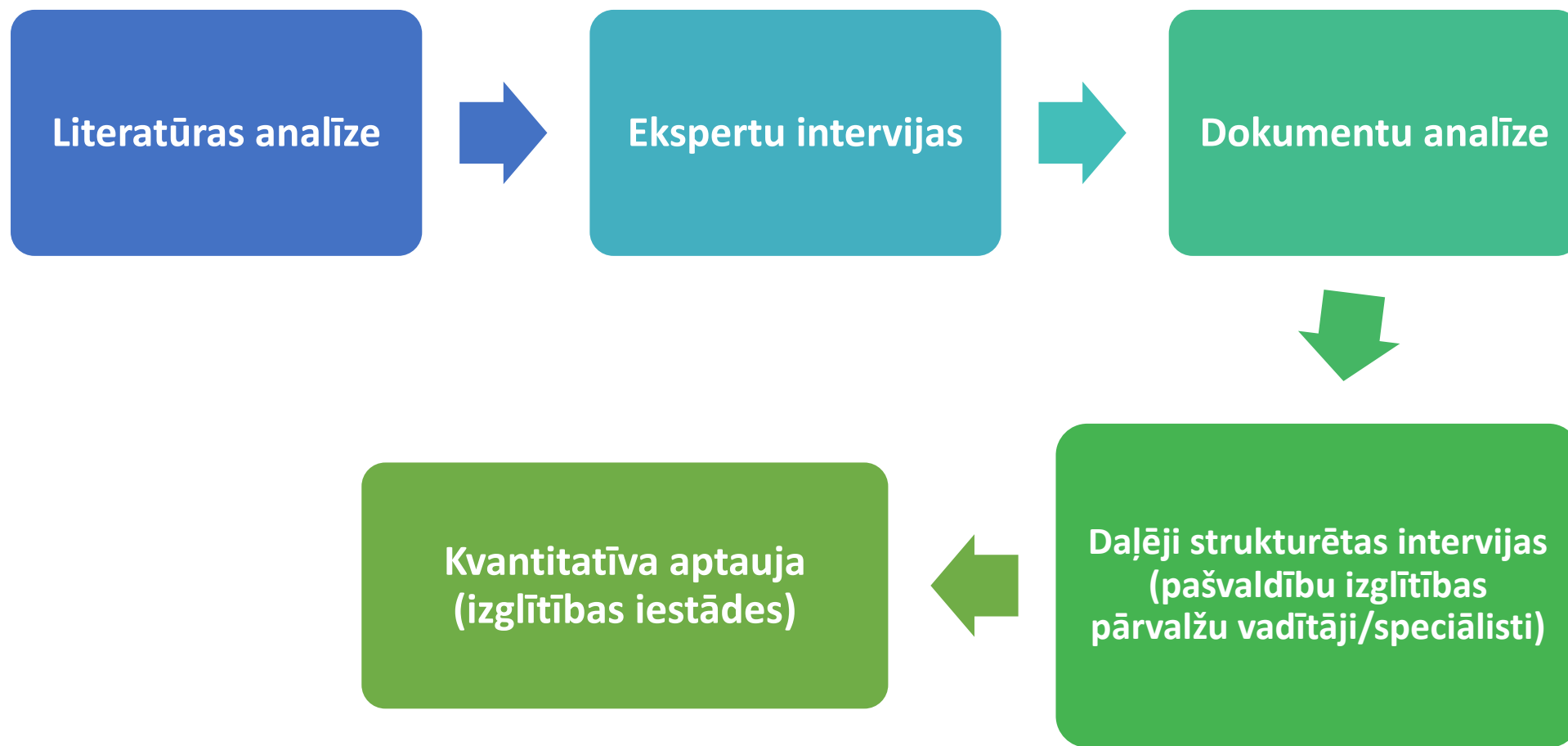
Mg. psych., Lekt. Z. Gulbe

RSU

Pētījuma mērķis

Veikt ekspertīzi - sistēmisku pārskatu par Latvijā pieejamo emocionālās labizjūtas novērtēšanas un nodrošināšanas instrumentāriju, tā izmantošanu vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs dažādām izglītojamo grupām, pedagogiem, izglītības iestāžu atbalsta personālam un izglītojamo vecākiem/aizbildņiem, kā arī veikt sistēmisku pārskatu par emocionālās labizjūtas novērtēšanu un nodrošināšanu Igaunijā, Lietuvā un vismaz vēl divās ES/EEZ un/vai OECD dalībvalstīs, to salīdzinot ar Latvijas situāciju un pieeju.

Pētījuma posmi

**Pētījuma rezultāti par emocionālās
labizjūtas instrumentiem**

Instrumentu novērtēšanas kritēriji

1. Mērķis un novērtējuma pazīme/s

2. Mērķauditorija

3. Vecumposms

4. Izmaksas

5. Pieejamība un lietošanas nosacījumi*

7. Kvalitāte

37 instrumenti grupēti pēc šādām jomām:

- 5 – intelekta un kognitīvo spēju izpētes/novērtēšanas instrumenti;
- 2 – sasniegumu instrumenti;
- 17 – emocionālās jomas izpētes/novērtēšanas instrumenti;
- 11 – personības un uzvedības jomas izpētes/novērtēšanas instrumenti;
- 2 – daudzdimensiju klīniskie izpētes/novērtēšanas instrumenti pieaugušajiem.

Pētījuma rezultāti

Instrumenta statuss (atbilstība psihometrijas prasībām)*

1 = Ir pieejama informācija par izstrādātā vai adaptēta instrumenta psihometriskajiem rādītājiem (zinātniskās publikācijas, instrumenta rokasgrāmata vai citi zinātniski avoti);

2 = izstrādātā vai adaptēta instrumenta versija ir standartizētā Latvijas kultūrvidē.

Instrumenta izmantošanas nosacījumi un pieejamība **

a – instrumentu var izmantot brīvi un bez speciālās atļaujas no autoriem/ turētājiem;

b – instrumentu var izmantot bez speciālās apmācības;

c – instrumenta lietošanai ir jāsaņem atļauja no instrumenta autoriem/turētājiem;

d – papildus atļaujai no autoriem/turētājiem instrumenta lietošanai ir piemērota maksa un citi noteikumi;

e – par instrumenta lietošanu jāsaņem apmācība (piemēram, tālākizglītības kurss).

Instrumentārija novērtēšana

Ahenbaha bērna uzvedības novērtēšanas aptauja

Mērķis	Vecāku un skolotāju aptaujas formas ir paredzētas skolēna uzvedības traucējumu noteikšanai
Novērtējuma pazīme/s	Bērna uzvedības īpatnības
Mērķauditorija	Vecāku un skolotāju aptaujas formas
Izmantojamība dažādiem vecumposmiem	1,5-5 gadus veciem bērniem un 6-18 gadu veciem bērniem
Pieejamība un lietošanas nosacījumi	Psihologs
Atbilstība kvalitātes standartam	Atbilst
Izmaksas	---

Pētījuma rezultāti

3. tabula Emocionālās jomas izpētes/novērtēšanas instrumenti

Instrumenta nosaukums latviešu valodā (oriģinālvalodā)	Instrumenta autors un publicēšanas gads (adaptētās versijas autors un gads)	Instrumenta mērāma pazīme/s	Vecumposms	Instrumenta statuss*	Instrumenta izmantošanas nosacījumi un pieejamība **
Bērnības traumas aptauja (Childhood Trauma Questionnaire, CTQ)	(Fink & Bernstein, 1995) (Sebre, Ļebedeva, Trapenciēre, 2004)	Seksuālā, fiziskā un emocionālā vardarbība; Fiziskā un emocionālā nevērība	12-17	1	c,d,e
Depresijas, trauksmes un stresa skalas (DASS-42) (Depression, Anxiety and Stress Scale, DASS-42)	(Lovibond, & Lovibond, 1995) (Vanags, Raščevska, 2017 un Ozoliņa, 2015)	Depresija, trauksme, stress	17-74	1	c,d,e
Traumas simptomu aptauja bērniem (TSCC) (Trauma Symptom Checklist for Children, TSCC)	(Briere, 1996) (Sebre, Gerharde u.c. 2000)	Traumas simptomi	8-16	1	c,d,e
Traumas simptomu aptauja (TSI) (Trauma Symptom Inventory, TSI)	(Briere, 1995) (Sebre et al.. 2004)	Traumas simptomi	18+	1	c,d,e

**Pētījuma rezultāti par emocionālās labizjūtas
programmām izglītības iestādēs**

EDSR

Programmu novērtēšanas kritēriji

1. Mērķis un novērtējuma pazīme/s

2. Mērķauditorija

3. Vecumposms

4. Izmaksas

5. Pieejamība un lietošanas nosacījumi*

6. Efektivitāte

7. Kvalitāte

Programmu novērtēšanas kritēriji

- Programmas oriģinālās un adaptētās versijas pilnais un saīsinātais nosaukums;
- Programmas autors/-i;
- Programmas adaptācijas autors/-s; izstrādes gads; adaptācijas gads;
- Programmas mērķis;
- Pakalpojuma sniedzējs;
- Programmas statuss (ir izstrādes procesā; izstrādāts un pārbaudīts; adaptēts un pārbaudīts; atrodas adaptācijas vai aprobācijas procesā; cits);
- Pieejamība (brīvi pieejama; par maksu pieejama);
- Speciālās apmācībās nepieciešamība programmas lietotājiem (ir nepieciešams sertifikāts vai apliecinājums, kas apliecina tiesības izmantot programmu; nav nepieciešams sertifikāts/apliecinājums);
- Pētījumi par programmas efektivitāti ; atsauce uz pētījumiem par programmas efektivitāti;

Bērnu emocionālā audzināšana (BEA)

Mērķauditorija: Grupa vecākiem, kuri audzina bērnus no dzimšanas līdz 7 gadu vecumam

Uz pierādījumiem balstītā

Aprobētā (promocijas darbs)
2010

Nepieciešama psihologa
kvalifikācija un apmācība

**Ir aprakstītas pēc
kritērijiem
24 programmas**

Programmas ilgums (10)

Efektivitāte

Pieejamība

Autori/autortiesību turētāji

Detalizētā informācija par programmu

Mērķiecīgums/ fokusētība

Programmas materiāli

Kvalitātes rādītāji

Licence

Prasības programmas īstenotājiem

Programmas īstenotāju apmācība

Izmaksas

Izmaiņu novērtējums

BRIS

Kritēriji emocionālās labbūtības veicinošo vai emocionālās labbūtības riska faktoru mazinošo programmu izvēlei no 6 gadiem

DRS

Secinājumi

Latvijā īstenotās programmas/intervences aptver plašu uz bērnu un jauniešu labizjūtas sekmēšanu vērstu jautājumu loku, tiek piedāvātas mācības un resursi dažādām mērķauditorijām.

Lai gan dažas no programmām ir izveidotas vai pielāgotas Latvijas kultūrvidē, un to efektivitāte ir zinātniski pārbaudīta, jānorāda uz nepieciešamību visus instrumentus un programmas novērtēt pēc to atbilstības zinātniskajām prasībām un nelietot zinātniskajām prasībām neatbilstošus instrumentus.

Pētījumos balstīts programmu efektivitātes pamatojums būtu nepieciešams, lai nodrošinātu to, ka piedāvātas programmas realitātē palīdz sasniegt definētos mērķus, kā arī sekmē bērnu un jauniešu labizjūtu.

Vienlaikus svarīgi ievērot autortiesības, kā arī citus programmu un instrumentu izmantošanas noteikumus.

Priekšlikumi

levērojot padziļināto interviju ar nozares profesionāļiem rezultātus, kā arī uz zinātniskās literatūras un labās prakses piemēru analīzi, rekomendējam:

Valsts līmenī organizēt un finansēt:

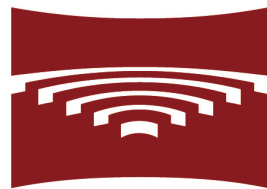
- Labizjūtas sekmēšanas programmu struktūras izveidi un programmās izmantojamo instrumentu izvēli, nosakot programmu un instrumentu izvērtēšanas atbilstību zinātniskajiem kritērijiem un sabiedrības veselības praksei;
- Finansēt minēto programmu un instrumentu izmantošanu (izstrādi, adaptēšanu, re-adaptēšanu, mācības par instrumentu lietošanu, profesionālās kompetences pilnveides pasākumus programmu īstenošanai, programmu īstenošanai nepieciešamo materiālu iegādi), metodisko, informatīvo (piemēram, nodrošināt informācijas pieejamību par katras programmas priekšrocībām un trūkumiem) un organizatorisko vadību, kā arī konsultēšanu un atbalsta sniegšanu.

Priekšlikumi

Valsts līmenī organizēt un finansēt:

- Sekmēt starpprofesionālu sadarbību labizjūtas programmu īstenošanā, kurā iesaistīti pedagogi, psihologi un sociālie darbinieki, kā arī ārstniecības personas, šim mērķim veidojot labākās pieredzes un profesionālās darbības prakses aprakstus un veicot citu valstu pieredzes izpēti un ieviešanu Latvijā.
- Attīstīt efektīvu sadarbību ar zinātniskajām institūcijām ieviešamo instrumentu un vai intervences programmu kvalitātes novērtēšanai.
- Gadījumā, ja tiek izstrādāti vai adaptēti jauni instrumenti, nodrošināt, ka to izstrādē/adaptācijā ir iesaistīti eksperti ar atbilstošu kvalifikāciju tajā skaitā ar zināšanām psihometrijā.

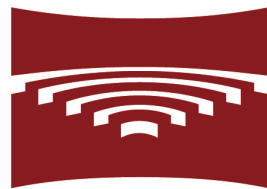

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Aktuāls projekts (Nr. 1-PB- 2/8/2024)

Pētījumu īsteno Rīgas Stradiņa universitātes (RSU) un Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) pētnieku grupa, un tā izstrāde notiek Valsts pētījumu programmas projekta ietvaros "Jaunas datorizētas novērtēšanas metodes izstrāde pusaudžu psihiskās veselības iznākumu mērīšanai un monitorēšanai post-COVID pandēmijas apstākļos" (Nr. 1-PB- 2/8/2024).

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Pētnieki:

Prof. Dr. med. Ainārs Stepens

Doc. Dr. psych. Viktorija Perepjolkina

Doc. Dr. psych. Jeļena Koļesņikova

Lekt. Dr. psych. Ilona Krone

Asist. Dr. med. Ņikita Bezborodovs

Lekt. asist. p.i. Mg. psych. Zane Gulbe, doktorante

Asist. p.i. Mg. psych. Linda Nauzere, doktorante

Mērķis

Izstrādāt un validizēt jaunu datorizētu uzvedības un emocionālo traucējumu klīnisko izvērtēšanas instrumentu pusaudžiem (13-19 g.v.), lai mērītu un monitorētu pusaudžu psihiskās veselības rādītājus.

Izglītības iestādēs un organizācijās tiks aktualizēta pusaudžu iesaiste pētījumā 2024. gada rudenī.

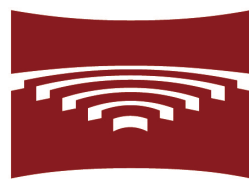
Izpētes instrumenti psiholoģijā mēdz novecot, jo mainās psihe parādību teorētiskās koncepcijas, notiek pārmaiņas sabiedrībā, uzvedībā kultūrvidē, tiek atklātas parādību jaunas struktūras un arī datu vākšanas, datu apstrādes un analīzes tehnoloģijas, līdz ar to instrumenti, kas izveidoti, adaptēti un standartizēti daudzus gadus atpakaļ, var nebūt atbilstoši psiholoģiskajai novērtēšanai mūsdienu pusaudžu populācijā.

Pusaudži 13-19. g.v.

Pamatojums: Starptautiskā slimību klasifikatora (*International Classification of Diseases 11th (ICD-11)*) definīcija nosaka, ka pusaudžu vecums ir laika posms no 15. dzīves gada sākuma līdz 19. gada beigām (*ICD-11*).

- Pasaules Veselības organizācija atzīst, ka pusaudža vecums ir nozīmīgs periods, kad svarīgi izveidot veselīgus uzvedības modeļus un ieradumus, kas var būtiski ietekmēt turpmāko veselību un labbūtību. Kā pamatojumu PVO uzsver fiziskās, psihiskās, kognitīvās un emocionālās izmaiņas, kas parasti notiek šajā vecumposmā (PVO, 2023).

- Pētnieku grupa nolēma paplašināt vecuma diapazonu no 13-19 g.v., jo instrumentu izstrāde ir sarežģīta un komplicēta, būtiski ir izveidot instrumentu izmantošanai pēc iespējas plašākam vecuma ietvaram.

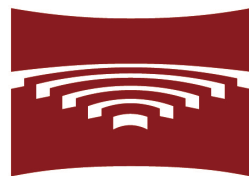
RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Ētiskie aspekti

Pētījuma veikšanai ir saņemta Rīgas Stradiņa universitātes Ētikas komitejas atļauja.

(ietver informētās piekrišanas un konfidencialitātes, datu drošības atrunas)

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Sadarbības virzieni pētījuma īstenošanai

- Ārstniecības/rehabilitācijas iestādes;
- Organizācijas t.s. "Pusaudžu resursu centrs (PRC)";
- Ieslodzījuma un audzināšanas iestādes;
- Izglītības iestādes.

Liels paldies par uzmanību!

Vai, lūdzu, ir kādi jautājumi?

RSR